

Jane Vesterås Utkilen

”HAN SNAKKET BARE TIL MEG.....”

- kan vi lære noe om de erfaringer artister og skuespillere har tilegnet seg gjennom flere år på scenen, når vi planlegger og gjennomfører våre forelesninger?

00ys00505

FOU-hyllen

FOU/2000:4

x 610.7307

ISBN 82-7928-022-7

FORORD

Intensjonen med dette arbeidet er å kunne formidle noen av de erfaringer som noen av våre største artister har gjort i forhold til formidling, og på bakgrunn av dette kunne bringe videre gode ideer som vi som undervisere kan benytte oss av når vi selv skal holde våre forelesninger. Gjennom samtalene med mine informanter har jeg fått oppleve å være med på en reise gjennom et landskap i den praktiske pedagogikk's verden..Jeg vil rette en stor takk til alle de som har bidratt til at dette ble mulig. Tusen takk til Sigvart Dagsland, »Doddo» Eduardo Andersen, Helge Jordal, Jan Sollesnes og Jan Eggum som har brukt av sin tid, og som var villige til å dele sine kunnskaper og sine erfaringer med meg. Tusen takk til Diakonisshjemmets Høgskole som gav meg tid til dette arbeidet, og til Herdis Alvsvåg som har vært til stor hjelp i skrivearbeidet.

Bergen juni 2000

Jane Vesteraas Utkilen

INNHALDSFORTEGNELSE

INNLEDNING	side	1
FREMGANGSMÅTE	side	2
- Utvalget	”	2
- Samtalen	”	3
- Fra samtale til skrift	”	5
FORBEREDELSE	side	6
- Trygghet	”	6
- Publikum	”	7
- Budskapet	”	8
- Regien	”	8
- Mellomspill	”	9
- Refleksjon over undervisninghverdagen	”	10
GJENNOMFØRINGEN	side	12
- Respekt	”	13
- Kommunikasjon	”	13
- Når responsen fra publikum er dårlig	”	13
- Refleksjon over undervisningshverdagen	”	14
AVSLUTTENDE KOMMENTARER	side	16
LITTERATUR	side	17
VEDLEGG	side	18

HAN SNAKKET BARE TIL MEG

Kan vi lære noe av de erfaringer artister og skuespillere har tilegnet seg gjennom flere år på scenen, når vi planlegger og gjennomfører våre forelesninger?

INNLEDNING

Jeg står i et overfylt og røykfyllt lokale. Røyken svir i øynene. «Doddo» (Eduardo Andersen) står alene på scenen. Han leser dikt fra en liten notisbok. Etter det første diktet stilner praten i lokalet, folk lytter. Så, umerkelig forsvinner alle menneskene rundt meg, røykplagen blir borte og han står der og leser bare til *meg*. Først når applausen bryter løs, forstår jeg at jeg ikke er alene. Hvordan klarer han det? Hva gjør han? Kan jeg gjøre det?

Tanken virker nesten uvirkelig, den gir seg ikke. Kan jeg bli så god på min «scene» som er klasserommet, at alt «forsvinner» rundt mine studenter. At den enkelte student opplever at de er alene med meg og med det budskapet jeg skal formidle? Jeg går på flere konserter, og i teateret, leter etter lignende opplevelser som den Doddo gav meg, og jeg finner dem. Jeg finner den når Jan Eggum, Helge Jordal og Sigvart Dagsland står på scenen. Alle disse kunstnerne oppnår en kontakt med publikum som gjør at kommunikasjonen når utover scenekanten og treffer der nede i salen. Som pedagog har jeg i min utdannelse lært mye om læring og pedagogiske metoder, men jeg lærte ikke noe om hvordan jeg kan «fange» mine studenter ved hjelp av, ja hva? Hva er det disse artistene gjør som fører til at kommunikasjonen mellom dem og publikum blir så god? Hvordan forbereder de seg før de går på scenen? Hvordan arbeider de med stoffet for å kunne klare å få det rette uttrykket (med hensyn til for eksempel stemmebruk og kroppsspråk)? Hvordan forbereder de seg før en opptreden? Og sist men ikke minst, hvordan oppdager de at publikum ikke er med, og hva gjør de da? Dette er spørsmål som vi som forelesere burde være mye mer opptatt av, da selv de mest spennende temaer kan bli meningsløst kjedelige hvis selve formidlingen er elendig.

For å få innblikk i hvordan artistene selv forbereder seg, og hva de tenker omkring selve opptreden, har jeg hatt samtaler med dem, og utfordret dem til å si noe om hva de selv tenker og gjør i forhold til spørsmålene om hvordan de arbeider for å formidle et budskap til sitt publikum.

I tillegg til å snakke med disse utøvende artistene ønsket jeg også å få høre om hva en manager leter etter når han vurderer å ta inn en ny artist i sin «stall».

Jeg valgte å snakke med Jan Sollesnes som både er utøvende musiker, men også produsent og manager i Stageway som arbeider med mange av våre største artister. Jeg har også fått innspill fra skuespiller Peter Bredahl ved Den Nasjonale Sene i Bergen. Han holdt et kurs om kroppsspråk og stemmebruk der jeg var deltager.

Målet med undervisning er at tilhørerne skal lære noe, at de skal oppfatte og forstå det budskapet underviseren formidler. Alt etter hva tema som skal undervises i, antall studenter/tilhørere osv vil foreleseren velge pedagogisk fremgangsmåte. For at budskapet virkelig skal treffe er det også av stor betydning at foreleseren arbeider og forbereder seg i forhold til det å formidle stoffet. Intensjonen med dette arbeidet er å løfte frem erfaringer som noen av våre største artister har gjort i forhold til formidling. På bakgrunn av dette vil jeg bringe videre gode ideer som undervisere kan benytte seg av i planlegging og gjennomføring av egen undervisning.

FREMGANGSMÅTE

Utvalget

Utvalget i denne rapporten er ikke tilfeldig. For det første valgte jeg å ta fatt i artistbransjen, og for det andre er utvelgelsen preget av min personlige musikk og teatersmak. Jeg har gjort utvalget utfra de konserter og teaterforestillinger jeg selv har vært tilstede på, og hvor jeg har opplevd en spesiell kommunikasjon mellom artist og publikum. Jeg fikk kontakt med artistene og opplevde en fantastisk respons og vilje til å sette av tid til samtalene med meg innimellom konserter, forestillinger og turneer.

I det følgende vil jeg gi en kort presentasjon av min informanter.

«Doddo» Eduardo Andersen er født 1963. Han har vært frontfigur og vokalist i gruppen Unge Frustrerte menn siden starten i 1991. Han skriver det meste av både tekster og melodier for gruppen som har utgitt 5 cd-er. Han er også med i gruppen Bossanova Kings. Han har skrevet mye for forskjellige aviser, og har også sammen med andre utgitt en diktsamling.

Jan Sollesnes er født i 1962 og har arbeidet som musiker siden 1982. Han har spilt trommer til en rekke artister. Har fått to spelemannspriser, den ene med gruppen Tomboy, og den andre hvor han medvirket på en barneplate. Han er mye brukt som trommeslager til forskjellige artister og også som studiomusiker.

I tillegg til å være utøvende musiker, arbeider han som produsent og manager i Stageway.

Sigvart Dagsland er født i Stavanger i 1963 og er en av Norges ledende poputøvere. Han har sin bakgrunn fra Ten Sing miljøet i Stavanger. Han har sunget i diverse grupper. Han har i mange år hatt et nært samarbeid med Erik Hillestad og Kirkelig kulturverksted som resulterte i 9 solo cd-er. Blant disse er platen «Alt eg såg» som kom ut i 1990, og som han fikk spelemannsprisen for. I 1998 kom Dagsland ut med sin første CD «FRI» på Polygram, hvor han for første gang skrev alle tekstene selv.

Helge Jordal er født i 1956 og var ansatt ved Nationaltheatret fra sin debut i 1972 til 1981. Han var etter det ansatt i mange år ved Den Nationale Scene i Bergen. Jordal spenner over et vidt repertoar, og assosieres som scenekunstner med så forskjellige roller som Kowalski i En sporvogn til Begjær og Frank Butler i Annie get your gun. Han har også markert seg som et ledende navn i norsk film etter flere store roller i filmer som f.eks. Nattseilere og Orions Belte. Han er også mye brukt i forskjellige revyer.

Jan Eggum er født i 1951 og er en av våre mest kjente visesangere. Han startet sin profesjonelle karriere i 1972. Har deltatt i en rekke radio og TV-programmer. Den første Lp-platen kom ut i 1975 og fikk en meget god mottagelse. Har utgitt 11 plater. Er særlig kjent for sine sosialt engasjerte visetekster og sitt høye musikalske nivå. Han har mottatt mange priser for sin musikk, blant dem kan nevnes 5 spelemannspriser.

Samtalen

Jeg har hatt samtaler med disse fem artistene hvor de har fortalt om sine erfaringer og opplevelser når det gjelder uttrykket på scenen. Alle informantene har gitt meg lov til å bruke deres navn i rapporten.

Jeg har valgt å bruke samtalen som metode i denne undersøkelsen. Kvale (1997) skriver om samtalen:

Å samtale - «konversere» - er en grunnleggende, menneskelig kommunikasjonsmåte. Mennesker snakker med hverandre - de interagerer, stiller spørsmål og besvarer spørsmål. Gjennom konversasjon lærer vi andre å kjenne - vi lærer om deres erfaringer, følelser og håp og om den verden, de lever i. (s.21)

For å kunne innhente data har jeg valgt å ha en samtale med hver enkelt av artistene. Jeg valgte å ikke bruke lydbånd, men noterte underveis i samtalen. Jeg valgte å ikke ta samtalene opp på lydbånd. Grunnen til det er for det første at jeg selv ikke er så fri og avslappet i min egen kommunikasjon når samtalene blir tatt opp på lydbånd. Et annet forhold er at jeg valgte å ha samtalene på kafé, og min erfaring er at det vekker mye oppmerksomhet hvis en sitter med en båndopptaker ved bordet. Samtalene har foregått på kafé eller i høgskolens kantine. Jeg opplever at det er lettere å få kontakt med mennesker når vi sitter med kaffekoppen ved et bord i et uformelt og «ufarlig» rom, enn hvis vi sitter på et kontor. Samtalenes varighet var fra 1-3 timer.

Rammene rundt samtalen fungerte godt. Jeg fikk god kontakt med informantene og det virket ikke forstyrrende at det var mennesker rundt oss. Svakheter med denne måten å gjøre det på er der imidlertid også. Samtalene ble uformelle og det var vanskelig å være strukturert. Vi havnet stadig utenfor temaet, og samtalene tok lang tid. Den positive siden ved dette var at det ble tid til å få etablert trygghet. Dette har stor betydning for kommunikasjonen. Jeg noterte underveis i samtalen, og summerte opp mine hovedpunkter til slutt i for å sikre at jeg hadde forstått dem riktig. Før jeg møtte artisten hadde de lest informasjonsbrevet (vedlegg 1), hvor jeg sier litt om hvorfor jeg ønsker å samtale med akkurat ham, og hensikten med samtalene. Jeg bad dem tenke gjennom de områdene jeg ønsket å få belyst gjennom samtalen.

Jeg valgte å bruke en ikke- strukturert intervjuform. Fog (1999) beskriver denne formen slik:

...er det interview, som ikke på forhånd er strukturert, verken i henseende til de enkelte spørsmål eller spørsmålenes rækkefølge. Det er som regel tematisert, hvilket innebærer, at det foreligger en række emner eller emnekredse, som jeg som forsker har gode grunde til gjerne at ville have belyst. (s.20).

De tre emnekretsene jeg valgte å fokusere på var artistenes forberedelse, fremførelsen og kontakten med publikum. Ut fra disse emnene hadde jeg tre hovedspørsmål som samtalen ble strukturert omkring.

Disse var:

- 1) Hvordan forbereder du seg før en opptreden? Hvordan jobber du med stoffet slik at det får det rette uttrykket i forhold til teksten slik at budskapet blir tydelig?
- 2) Hvordan jobber du med selve fremførelsen?
- 3) Hvordan oppdager du at publikum ikke er «med», og hva gjør du da.

I løpet av samtale kom det opp mye informasjon under hvert tema, nye spørsmål dukket opp og disse ble det viktige å gå videre på.

Fra samtale til skrift.

Etter hver samtale skrev jeg ut dataene jeg hadde notert under samtalen. Disse ordnet jeg så innenfor de tre områdene forberedelse, fremførelse og hva en gjør når responsen ikke er som forventet fra publikum. Jeg synes det var vanskelig å få det talte ord til å bli det skrevne ord. Fog (1999) beskriver denne overgangen når hun omtaler overgangen fra tale på bånd til skrift slik:

Men udskriften er et kunstprodukt, så at sige. Det er en stivnet utgave af en førhen levende proces, hvori to personer har sendt en mængde budskaber til hinanden med krop og ord - i e`n stadig strøm. (s.129).

Vi tolker for å forstå det som sies. Når jeg skal skrive ned det jeg har oppfattet var artistens budskap er det et tolket budskap som skrives ned. Det skjer mye i løpet av en lang samtale. Selv om en prøver å skrive ned det som kommer frem i forhold til temaer en fokuserer på, så blir det skrevne ord en løsrivelse fra samtalsituasjonen. Det er en liknende men likevel annen prosess som skjer når en sitter og arbeider med et lydbåndopptak enn med intervju skrevet ned på et papir. Jeg opplever likevel at når jeg arbeidet med utsagnene som var skrevet ned, skjedde noe av det Fog (1999) beskriver:

Vi har altså at gjøre med en løsrivelse fra en persons ord fra deres ophav og en transformering av disse ord til en udskrifts ord. Det er udskrifter , vi sidder og arbejder med, klipper fra hinanden og føyer sammen på andre måter. Men det er også personers udsagn, som vi skubber rundt på, og det gjør det skrevne ord til en meget speciel slags tekst, der reiser spørgsmål, som en anden slags tekst ikke gjør. (s.132)

Fog sier her at det skjer en løsrivelse fra en persons ord når en transformerer disse ordene til en utskrift. Dette er en prosess som skjer allerede i intervjuet, når jeg i stedet for å ta lydbåndopptak skriver ned det som sies. Jeg satt også og flyttet rundt på utsagn og satte de sammen på andre måter, blant annet ved å sette sammen utsagn fra flere informanter om samme tema. Da jeg skrev ut samtaleprøvene prøvde jeg så godt jeg kunne å være lojal mot det som var informantenes mening, og jeg prøvde også å bevare denne meningen i det jeg «flyttet rundt» på utsagnene og brukte dem i andre sammenhenger. For å sikre at jeg har oppfattet deres budskap riktig, og at deres mening kommer fram også

etter at jeg har ordnet utsagnene i forhold til temaene, har alle informanter fått det ferdige manuskriptet til gjennomlesning. Dette ser jeg som viktig ettersom dataene ikke blir anonymisert, og informantene er alle kjente personer. Jeg systematiserte stoffet ut fra de temaer som trådte frem som viktige gjennom samtalene, og som flere av informantene kom inn på. Temaene er ryddet inn under to hovedpunkter, forberedelse og gjennomføring. Under punktet gjennomføring tar jeg også med hva artistene gjør når de ikke får den responsen de forventer fra publikum.

FORBEREDELSE

Når jeg sitter som publikum legger jeg som regel ikke merke til hva som egentlig skjer der oppe på scenen. Jeg blir fanget,eller ikke fanget. Jeg ser i denne sammenheng også klasserommet som en scene. Hva er det som gjør at en foreleser kan trollbinde meg uten at jeg en gang er spesielt opptatt av faget eller temaet. Hva er det som gjør at budskapet kryper over scenekanten og treffer meg som tilhører? En god foreleser og en artist som kommuniserer med sitt publikum har noe av dette «samme», som jeg leter etter og håper å finne nøkkelen til. Dette var grunnen til at jeg ønsket å arbeide med dette prosjektet, og derfor valgte jeg å samtale med de personene jeg valgte ut.

Jeg vil her samle det som er kommet frem gjennom samtalene angående planlegging og forberedelse før artisten går på scenen. Jeg mener klart dette kan overføres til hvordan vi som forelesere kan planlegge vår «opptreden», når vi skal inn i en undervisningssituasjon,.

Trygghet

Det er to typer trygghet som blir fremhevet. Det ene er forutsetningen for å kunne ha noe å bidra med, nemlig en trygghet i forhold til selve faget, å være trygg på innholdet som skal fremføres. Denne faglige tryggheten ble understreket av alle mine informanter. For artistene sin del vil det si at de er trygge på tekster, sin sangstemme og sine instrumenter. Å være trygg på seg selv er i følge flere av artistene også viktig. Denne tryggheten går både på at de må være trygg på at det de skal formidle er bra, men også at en er trygg i rollen som utøver og sitt eget uttrykk.

Når Doddo står på scenen, virker han veldig sjenert, men samtidig trygg. Vi ser at han liker å være på scenen. Dette fungerer veldig godt. Jeg spurte Doddo om han bevisst spilte litt sjenert, men han sa:

»Det er viktig å ikke prøve å være en annen enn det en er. Ikke prøve å etterligne en annens stil, da blir det ikke ekte og det merker publikum. Er du sjenert på scenen, så ikke prøv å late som om du ikke er det, men jobber bevisst med egen stil for å få den til å fungere.»

Sigvart Dagsland sier at

«det er viktig og se på seg selv og bli trygg på sitt eget uttrykk. Ikke være tilgjort, men seg selv hele tiden og ikke gjøre noe (gester osv.) som ikke er naturlig».

Helge Jordal understreker at en kan jobbe med pusten, få kontroll på denne og derved øke tryggheten. Sigvart Dagsland påpeker også at pusten er viktig. Han gjør alltid puste og ryggøvelser før han går på scenen. Skuespiller Peter Bredahl mener at en kan få kontroll på nervøsiteten ved å arbeide nettopp med pusten. Klarer vi å kontrollere pusten ved å puste dypt og rolig vil mye av nervøsiteten forsvinne. På teaterskolen sier de at selvfølelsen og tryggheten sitter i brystet forteller Peter Bredahl En må også arbeide med pusten og stemmen for å klare å snakke høyt og tydelig.

Jan Eggum påpeker at det å gjøre seg kjent på scenen og i lokalet slik at han kan føle seg vel i lokalet er viktig for tryggheten. For alle mine informanter er det også en selvfølge å være trygg på at den teknikken en skal bruke fungerer.

Publikum

Når Jan Sollesnes i Stageway skal lage et program for en gruppe mennesker, da gjør han alltid en publikumsanalyse. Han ser på hvem de er, alder, kjønn, faget de arbeider med osv. Han finner ut hva ønsker og mål de har for underholdningen. Skal det være noe til ettertanke, eller skal det være ren underholdning? Dette er noen av de informasjonene han bruker når han så foreslår artist og innhold i programmet for oppdragsgiver.

Jan Eggum understreker at det er viktig å vite hvem publikum er for å kunne være psykisk forberedt til konserten. Han tenker sitt program ut fra den publikumsgruppen han skal møte. Alle informantene sier at det er viktig å vite noe om hvem publikum er. Er de der fordi de har kjøpt billetter og ønsker å gå på akkurat den forestillingen eller konserten, eller er publikum for eksempel på en konferanse og må være tilstede på innslaget som er bestilt av arrangørene?

Respekt for publikum er noe som blir fremhevet av flere. Sigvart Dagsland sier at han tenker på publikum og ønsker virkelig en kommunikasjon med dem.

Helge Jordal bruker uttrykket »vi må ikke dikke med publikum». I dette legger han at en ikke skal undervurdere publikum.

Budskapet

Med budskapet menes her alt artistene ønsker å formidle til publikum. Sigvart Dagsland mener at målet må være at budskapet trer frem. Det må være en kommunikasjon som går ut over det å bare stå der å synge og spille, en kommunikasjon som gjør budskapet så tydelig, at en selv kommer i bakgrunnen. I følge Helge Jordal må budskapet være ekte. Det må ha noe med livet å gjøre og vise noe av historien bak. Budskapet må ha en gjenkjennelsesfaktor i seg, sier Jan Sollesnes. Det må også ha en sammenheng. Jan Eggum lager sammenheng i blokker gjennom sin konsert. Han lager en overgang og en ny vri mot neste blokk som samler et nytt tema.

Regien

Med regi menes hvordan konserten eller programmet er lagt opp, både med hensyn til innhold, hva en konkret gjør på scenen, kulisser, ja alt det som publikum både kan se og høre.

Artister og skuespillere arbeider mye med regien. Sigvart Dagsland arbeider mye med presentasjonen og »innpakningen» før han går på scenen. Hans måte å arbeide med regien på handler om en måte å tenke oppbygning på. Han bygger opp sitt program rundt flere kontrapunkt eller vendepunkt. Han begynner gjerne med to sanger som skal fungere som et transportmiddel videre i den reisen en konsert er, eller eventuelt setter noe inn i en sammenheng . Den tredje sangen skal være som et kontrapunkt, noe annerledes for eksempel i form av tema eller rytme. Denne skal være kort og konsis. Så sier han noe, kommenterer noe eller forteller gjerne en historie. Programmet tenkes videre på denne måten. Han bygger opp til bølger gjennom hele programmet. Den siste sangen skal »ta av». Helt til slutt, som ekstranummer synger han en sang som skal gi publikum et håp.

Doddo sier det er viktig å planlegge nesten alt som skal sies og gjøres på scenen, men likevel ha rom for spontanitet. For han er det viktig å planlegge slik at det ikke er dødpunkter i programmet. Jan Sollesnes fremhever at tiden er av stor betydning. Det er mye bedre med et lite konsentrert opplegg på et høyt nivå, enn et opplegg som drar ut i tid. Drar et opplegg ut i tid blir høydepunktet ødelagt.

Mellomspill

Med mellomspill eller mellomstikk menes alt det som gjøres og sies mellom hver sang eller stykke. Når en artist har fått publikum «opp», det vil si at publikum er virkelig med, så kan de falle helt av igjen før neste nummer hvis det oppstår et tomrom mellom en sang eller et stykke. Alle mine informanter fremhever at disse mellomspillene er krevende, og må planlegges så godt det lar seg gjøre.

Jan Sollesnes sier at disse mellomstikkene krever enormt med arbeid. Det må planlegges hvordan de forskjellige nummer skal knyttes sammen. Han sier videre at hvis disse mellomstikkene er dårlige, faller nivået og det er vanskelig å rette opp for hvert nummer. Han fremhever videre at mellomstikkene er en viktig del av kommunikasjonen mellom artist og publikum. Sigvard Dagsland tenker også at disse mellomspillene er en del av helheten som skal føre publikum gjennom konsertens bølger.

Doddo sier at det er helt nødvendig å holde kontakten med publikum også mellom sangene:

«Selv det å bøye seg ned og ta en slurk vann, eller å finne frem et håndkle kan være nok til å miste kontakten med publikum, da tar det tid å «fange» dem igjen. Derfor må disse pausene planlegges nøye, og en må være bevisst hvor en har blikkontakten.»

Han kommer også med et eksempel på hva han ofte gjør f.eks. hvis han må se på de andre i bandet. Han ser på bandet, får formidlet beskjeden, smiler, og tar med seg dette smilet tilbake til publikum og gir det til dem. Da opplever publikum at han har kontakt med dem hele tiden. Han sier også at det er viktig på forhånd å tenke gjennom hva han skal gjøre hvis noe går galt. Det er viktig å ikke vise at f.eks. en i bandet spiller feil, men bare gå videre i programmet. Gjør han selv en feil som alle uansett vil merke, er det viktig å bruke humor. Da må en på forhånd ha planlagt hva en skal si eller gjøre. Jan Eggum påpeker også hvor viktig det er å bruke humor. Han bruker mellomspillene til å kommunisere med publikum, og bruker også denne tiden på å pense publikum over fra den ene sangen til den andre.

Refleksjoner over undervisningshverdagen.

Når jeg nå har vært i teater og på konserter har jeg bevisst prøvd å legge merke til det artisten faktisk gjør på scenen. Jeg oppdager at det er en helhet som fanger meg. Denne helheten er ikke bare det at artisten eller skuespilleren kan sitt fag, men det er noe mer. Det er noe som ser avslappet og tilfeldig ut, men som neppe kan være det. Bildet jeg ser på scenen, er en situasjon hvor budskapet og det artisten faktisk gjør danner et helhetlig bilde. Hvis dette bildet blir forsterket og opprettholdt gjennom programmet, og det i tillegg passer inn i min opplevelsesverden, slik at det blir betydningsfullt for meg, ja da treffer det meg.

Det er mange elementer som sammen danner denne helheten og jeg tror at som undervisere kan vi gjøre oss bruk av de erfaringer artistene har gjort seg gjennom sin utdanning og erfaring fra scenen. Mye av det som kom frem i samtalene er jo også noe læreren vektlegger når vi planlegger undervisning. Vi kan imidlertid lære mye av hvordan artistene tenker gjennom hele forestillingen på forhånd, ja til og med på eventualiteter som kan dukke opp underveis. En slik forberedthet skaper også en trygghet for den som skal stå foran sitt publikum.

Det er noe mer enn den faglige tryggheten som skal til. Det at vi er trygg på det stoffet vi skal undervise i, er jo en selvfølgelig basis for å kunne formidle noe videre. Dette gir oss også den tryggheten som gjør det mulig å arbeide med metode og opplegg, og som er en forutsetning for at også vi kan finne vår personlige stil. Prøver underviseren å spille en rolle eller etterligne en annens undervisningsstil som ikke egentlig passer, vil han opptre på en unaturlig måte. Det vil bli gjennomskuet.

Å arbeide med pusten er også et råd det er verdt å ta med. Får vi kontroll på pusten er det både en måte å skape egen trygghet på, og også en hjelp til å klare å formidle budskapet, på en tydelig måte.

Det kan også være en hjelp å følge Jan Eggums råd om å bli kjent med rommet før tilhørerne kommer. Jeg har selv prøvd å gå litt rundt i lokalet, sette meg ned på litt forskjellige steder, gjøre rommet til «mitt». Da har jeg også hatt mulighet til å jobbe litt med pusten. For meg fungerer dette veldig bra. Jeg blir roligere og denne tryggheten hjelper meg også til å få bedre kontroll på tankene og det faglige jeg skal formidle. Tiden vi er alene i rommet kan da også brukes til å prøve ut de tekniske hjelpemidlene vi ønsker å bruke. Helge Jordal har følgende råd:

«Sørg for at dere vet hvordan alle knapper fungerer og at alt det tekniske er på plass før dere begynner. Hvis teknikken svikter så bruk det også bevisst. Det er lurt å tenke gjennom på forhånd hva en skal si eller gjøre hvis teknikken svikter».

Alle artistene var opptatt av å vite noe om sitt publikum. For underviseren er dette også selvfølgelig av stor betydning. Hvem er publikum? Må de være der, eller er de der frivillig? Er det slik at tilhørerne er der fordi det er obligatorisk forelesning, eller er de der fordi temaet det skal undervises i er av interesse? Samtidig er det viktig at underviseren vet litt om bakgrunnen til tilhørerne for å kunne finne det optimale nivå som gir tilhørerne noe å strekke seg etter. Bakgrunnsinformasjon om tilhørerne er også viktig for at det skal bli mulig å knytte nytt stoff opp mot noe som gir mulighet til gjenkjennelse. Flere av informantene hevder at for å kunne fange publikum må det være en gjenkjennelsesfaktor, noe vi kan oppnå hvis vi vet noe om tilhørerne. Da kan vi forklare ved å bruke eksempler som tilhørerne kan kjenne seg igjen i, eller identifisere seg med. Dette er viktig for å kunne fange publikum og for at budskapet kan tre frem. Slik viktig informasjon bør institusjoner også formidle til gjesteforeleseren eller timelæreren.

Målet med all undervisning er selvfølgelig at budskapet trer frem på en slik måte at innholdet blir oppfattet og forstått. Kommunikasjonen må være så tydelig at en selv trer i bakgrunnen hevder for eksempel Sigvart Dagsland. Dette er en utfordring også for underviseren. Klarer underviseren å gjøre budskapet ekte og vise noe av »livet og historien bak«, slik Jordal sier det, kan tilhørerne »fanges«. Budskapet må da også ha en sammenheng, og flere av artistene arbeider mye med å få frem en sammenheng enten gjennom hele programmet eller gjennom blokker i løpet av programmet. For å klare det er regien viktig. Når jeg hører hvordan mine informanter arbeider med regien, er det blitt tydelig for meg at det i forelesninger kanskje legges for lite vekt på dette. Foreleseren tenker nok gjennom de pedagogiske metoder han ønsker å bruke, men hvordan og når disse metodene brukes i forelesningen tror jeg kan være mindre gjennomtenkt.

Artistenes måte å tenke oppbygning på kan overføres til planleggingen av en forelesning. Da kan vi tenke at innledningen skal føre oss inn i reisen gjennom forelesningen, og at det etter denne innledningen må komme et kontrapunkt, noe nytt og annerledes. Det å tenke at en forelesning tar oss med i »bølger« gjør at vi må tenke dynamikk gjennom forelesningen. Dette kan kanskje gjøres ved å tenke at programmet skal gå i bølger. Klarer foreleseren det, er det lettere å holde tilhørere konsentrerte hele veien. Det er også viktig at avslutningen skal være god slik at tilhørerne skal oppleve et «løft» før de går hjem. For å

klare det må en tenke nøye gjennom innhold, metoder og rekkefølge av de temaer som skal presenteres gjennom forelesningen.

Tiden vi bruker når vi skifter metode eller tema må også planlegges. Alle informantene planlegger disse «mellomspillene», noe vi også som undervisere må bli mer bevisst på. Hvis vi ikke gjør det er det lett for at våre tilhørere mister konsentrasjonen, og det vil da ta tid for å få de engasjert igjen. Her kan en foreleser lære mye av hvordan artistene arbeider ved å tenke gjennom hvordan temaer skal knyttes sammen eller hvordan vi kan klare å bevege oss mellom forskjellige tekniske hjelpemidler uten at dette oppleves som brudd i sammenhengen. Det er ikke lett å hente inn igjen tilhørerne hvis de mister konsentrasjonen fordi foreleseren ikke fokuserer på dem mens han for eksempel går over gulvet frem til overheadprosjektoren, finner frem arkene og legger dem på. Denne tiden kan brukes til å knytte sammen det en sier med det en ønsker å visualisere ved hjelp av overhead. Det er viktig at også disse overgangene planlegges slik at de virker inn som en del av helheten og ikke som avbrudd i undervisningen.

Noen ganger får en formidlet budskapet før undervisningstimen er over. I slike situasjoner kan det være fornuftig å avslutte ti minutter før, i stedet for å hale ut tiden med tomt preik. Skal et tema virke spennende på tilhørerne, må forelesningen slutte når »bølgen» er på topp. Da har en opplevelsen av at dette var bra og spennende.

GJENNOMFØRINGEN

Respekt

Jan Sollesnes sier at en artist må være ydmyk overfor publikum, og også være takknemlig for at en har et publikum. Setter artisten seg selv for høyt vil kommunikasjonen med publikum bli dårlig. Sigvart Dagsland sier at for hans del ligger det til grunn et ærlig ønske om å møte publikum. Om det skulle komme få mennesker på en konsert, er det viktig å ikke nevne at det er få tilstede. Da sier en samtidig at de som er kommet ikke er så viktige. Målet er at publikum føler at de er betydningsfulle. Jan Eggum sier at det å vise respekt for publikum er å være villig til å gi alt på senen, uansett om det er et lite eller stort publikum tilstede. Helge Jordal fremhever at det er viktig å ha respekt for publikum, og aldri «dikke» med folk. En må være glad i publikum, og gi også publikum noe å strekke seg etter.

Kommunikasjon

Jan Sollesnes fremhever at det viktigste er at en artist har evne til å kommunisere med publikum. Den opplevelsen publikum skal sitte med er at artisten «snakker bare til meg». For å klare dette, »må artisten være virkelig engasjert, det vil smitte over på publikum», sier Sollesnes. Han må «hoppe listen». Med det mener han at artisten hele tiden må strekke seg ut over sitt eget nivå. Uansett hvor god en artist er, må han hele tiden være skjerpet, og målet må stadig være å strekke seg litt lengre, bli litt bedre.

Doddo sier at det er viktig å konsentrere seg om å holde kontakten med publikum hele tiden. En må vise at en trives på scenen, og våge å vise noe av seg selv. Troverdighet på scenen øker spillegleden. Dette reagerer publikum på, og det gir så mer energi. Det blir en positiv sirkel. Det er også viktig å jobbe med måten en snakker på. Det er vanskeligere å oppfatte ord når en bruker mikrofon, derfor er det viktig å snakke litt saktere enn det som er normalt for vanlig tale.

Helge Jordal er opptatt av at kroppsspråket må stemme med ordene. Han sier det på denne måten: «Kommunikasjon er hovedtingen. Det er det alt dreier seg om. Det er bare en rett måte å si en ting på». En må da ha noe på hjertet, noe en virkelig ønsker å si, dette gir en glede som publikum ser. Det vil smitte over på publikum.

Jan Eggum sier at han lytter til «graden av konsentrasjon» i salen, og spesielt hvis han er alene på scenen, vil det styre valget av sanger utover i programmet. Han sier at skal en nå frem til publikum må en også være villig til å lytte til dem. For å nå frem med budskapet må «fokuset bort fra meg selv, og selve budskapet må være det primære» fremhever Sigvart Dagsland. Han sier videre at målet hans er å gi håp. Et eksempel på hvordan han går frem, er at han avslutter alle sine konserter med en salme som skal gi publikum et håp å ta med seg hjem. Han gjør dette fordi det føles riktig for ham. Derfor gjør han det uansett om konserten er i en kirke eller i et konsertlokale.

Når responsen fra publikum er dårlig.

Hvordan merker en at responsen fra publikum er dårlig, og er det mulig å gjøre noe med det var et annet av mine spørsmål. Dette er noe samtlige artister har arbeidet mye med, både å oppøve en varhet på å klare å finne ut hvor de har

publikum, og også strategier for å komme ut av en situasjon når publikum ikke «er med».

Sigvart Dagsland merker at publikum ikke er med ved at de blir veldig stille. Han tolker en slik stillhet som at han ikke treffer, men han legger til: »det kan jo være at de tenker?» I slike situasjoner prøver han å gjøre noe annet, f.eks. fortelle en historie på en litt annen måte hvis han merker at det han sier ikke slår an. Han prøver så å fokusere på det som er positivt, og han sier:

« jeg tenker på at jeg må gjøre det på min egen måte, og så får det heller være opp til publikum om de liker det eller ikke. Prøver å ha fokuset på det budskap jeg skal formidle, og ikke være opptatt av meg selv.»

I tilfeller der publikum ikke virker med prøver Helge Jordal å kutte ut noe av programmet. Han arbeider så med å få til en kommunikasjon med publikum, prøver seg litt frem, og kan da gjerne igjen utvide programmet. Doddo merker at publikum ikke er med først og fremst ved at det er lite applaus mellom sangene, men også ved at det er uro i salen. Han har følgende fremgangsmåte:

«jeg finner et menneske i salen som er positiv og ser på ham/henne. Jeg er avhengig av positiv respons, og finner jeg det hos en så holder jeg kontakten og får energi. De andre i salen kan merke dette, og resten kan snu. Så kan jeg etter hvert flytte fokus til andre. Det er viktig ikke å konsentrere seg om de som ikke er med. Det er også viktig og vise autoritet på scenen. Ønsker jeg at publikum skal synge med og bare få gjøre det, er det viktig og ikke gi seg. Stå på, nesten insistere, skryte av dem selv om det er bonn i bøtta, og få dem med videre. Ikke gi seg men arbeide med å virke positiv og bruke energi på å få dem i tale.»

Jan Eggum er også opptatt av å ha fokus på de som er med, og gjennom det prøve å få de andre med:

«Jeg tar det som en utfordring å omvende de som ikke er interessert i utgangspunktet. Det er gøy å vinne til slutt»

Refleksjon over undervisningshverdagen

Respekt for publikum er noe alle artistene fremhever. Jeg har hele tiden tenkt at, jo, jeg har da respekt for mitt «publikum», det er derfor jeg legger energi og

arbeid ned i min undervisning. Men likevel så ligger det noe der jeg kan gripe fatt i. Kanskje har jeg tatt det som en selvfølge at studentene møter opp på undervisningen. Gjør det noe med min undervisning hvis også jeg tenker at jeg skal være glad i og takknemlig for mitt «publikum»? Er jeg villig til å gi alt når jeg står foran dem? Hvis vi tenker som Sollesnes, så må vi stadig arbeide med både innhold og metode, eller regi som artistene ville sagt det, slik at vi hele tiden har som mål å strekke oss ut over vårt eget nivå og gi våre tilhørere det beste fordi vårt «publikum» stiller opp for oss og fortjener det beste. Jeg har også tenkt mye på det Doddo sa om å være autoritær på senen. Hvis han for eksempel ønsker at alle skal synge med, så gir han seg ikke før han har fått det til. Jeg tror det er riktig. Vi må vise med all tydelighet at vi selv har tro på det vi gjør, ellers blir det som en mann jeg så som skulle oppdra sin schæferhund. Han sto på trappen og ropte til hunden, » Rex kom inn! På plass!» Hunden gav ingen respons og fortsatte med sitt. Da roper eieren.»Ja vel, så vær ute et kvarter til da!»). Situasjonen viste en mann som ikke hadde tro på det han gjorde, og situasjonen førte heller ikke til noen læring.

Kommunikasjon er målet for alle artistene, og det er jo også vårt mål i undervisningen. Skal vi klare det må det være en gjenkjennelsesfaktor for tilhørerne, den kan for eksempel komme frem i eksempler og fortellinger vi gir for å illustrere eller understreke innholdet i det vi ønsker å formidle. Vi må også våge å vise noe av oss selv, vise at det vi formidler er viktig og spennende, for et slikt engasjement vil smitte over på våre tilhørere. Da vil vi få respons som gir ny energi til å gå videre i vår undervisning. Det er også viktig at vi tenker gjennom og er forberedt på en situasjon hvor fremmøte er dårlig eller responsen fra tilhørerne ikke er som forventet. Det er sikkert mangen som har opplevd en lærer som kommer inn i klasserommet og skjenner på de som har møtt opp, fordi det er så mange borte! Lærers frustrasjon er forståelig. Men fokuset er negativt. Det er også lett å fokusere på dem som ikke følger med, eller som med all tydelighet viser at de ikke er interessert. På dette punktet har jeg lært mye av artistene. Gjør vi som dem, fokuserer på den eller de som er «med», får vi energi tilbake fra disse, en energi som kan videreføres til flere slik at kanskje hele gruppen blir med. Det kan være en stor hjelp for den som skal undervise å tenke som Jan Eggum som sier:

«Jeg tar det som en utfordring å omvende de som ikke er interessert i utgangspunktet. Det er gøy å vinne til slutt»

AVSLUTTENDE KOMMENTARER

Mange pedagoger har skrevet om flere av disse sidene som artistene trekker fram som betydningsfulle i møte med publikum. De samme forhold er også betydningsfulle i møte med elever og studenter. Jeg har her valgt å la artistene tale alene. Det var det viktigste for meg å få frem artistenes erfaringer og kunnskaper, for å se om vi kan gjøre oss nytte av disse.

Gjennom samtalene med artistene har jeg fått oppleve å være med på en reise gjennom et landskap i den praktiske pedagogikk's verden. Artistene har delt av sin kunnskap og sine erfaringer, og fått meg til å tenke på en litt annen måte når det gjelde forberedelse og gjennomføring av egen undervisning. En del av den informasjonen som er kommet frem kan jeg nikke gjenkjennende til, og tenke at ..ja...dette gjør også jeg i forberedelse og gjennomføring av min egen undervisning. Men jeg har også fått mange aha-opplevelser underveis og i etterkant av disse samtalene. Mange ting er kommet frem, som jeg tidligere ikke har tenkt på, eller vært noe særlig opptatt av i min egen planlegging, og som jeg nå ser har stor betydning for å få til en undervisning hvor jeg kan holde på mitt «publikum» slik at de får en opplevelse av at undervisningen er både utviklende og spennende. Jeg ser at den kunnskapen og de erfaringer som er kommet frem er viktige også for andre yrkesgrupper. Eksempler på grupper jeg mener har stor nytte av det som er kommet frem foruten undervisere er politikere, prester og bedriftsledere. Disse yrkesgruppene står også foran et publikum og formidler et budskap.

Som pedagog ser jeg at vi har mye å lære av artistbransjen. Men denne bransjen kan også ha stor nytte av vår pedagogisk kunnskap og vår kompetanse. Vi har jo det samme målet med det vi gjør, å gi våre tilhørere opplevelsen av at:

Han snakket bare til meg!

LITTERATUR

Fog, Jette: *Med samtalen som udgangspunkt*. Jette Fog og Akademiske Forlag A/S, Danmark 1999

Kvale, Steinar: *Det kvalitative forskningsinterview*. Ad Notam Gyldendal AS, Oslo 1997

Til

02.11-99

Jeg underviser ved Diakonissehjemmets høgskole, sykepleierutdanningen, og skal dette året bruke noe av min arbeidstid på et prosjekt som omhandler «den gode forelesning».

Jeg tror at mange av oss lærere tenker lite på hvordan en skal «opptre» foran studentflokkene. Vi forbereder oss faglig, og tenker gjennom hvilke hjelpemidler vi trenger i undervisningen. Hvordan vi skal få formidlet selve budskapet på en måte som gjør at studentene opplever forelesningen som spennende og interessant legges mindre vekt på.

Du er en person som klarer å «fange» meg når du står på scenen. Når du opptrer forsvinner personene rundt meg og det er bare deg og meg som eksisterer akkurat da. Min drøm er at når våre studenter sitter på en forelesning skal vi lærere klare å «fange» dem på samme måte.

Du sitter på en kunnskap og på erfaringer som det ikke er mulig for meg å lese meg til, så jeg håper at du vil dele litt av din erfaring med meg.

Jeg har ikke tenkt å intervju på vanlig måte, men samtale rundt tre temaer slike jeg tenker i dag i alle fall.

For det første: Hva gjør du når du skal forberede deg før en ny opptreden.

Hvordan jobber du med stoffet for å kunne klare å få det rette uttrykket (m.h.t. til feks. stemmebruk og kroppsspråk) i forhold til teksten slik at budskapet blir tydelig.

For det andre : Hvordan forbereder og jobber du med selve fremførelsen.

Og det siste punktet er hva gjør du når du må improvisere, feks. hvis du merker at publikum ikke er «med»?

Dette er kunnskap som er viktig for meg å få tak i.

Håper du kan tenke deg å ta denne utfordringen, og jeg ønsker veldig gjerne å få møte deg før jul.

Etter jul skal jeg prøve å skrive en rapport med ideer på hvordan vi som lærere kan arbeide når vi skal ha forelesninger.

Mange hilsner fra

Jane V. Utkilen

00YS00505